

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Utredningsavdelningen
Charlotte Ejsing
YTTRANDE

2003-04-15
Reg.nr 13-320-03

Remissvar Översyn av nyutexaminerade sjuksköterskors yrkeskunnande och kompetens i förhållande till hälso- och sjukvårdens behov

Ert Dnr S2002/406/HS

Högskoleverket har anmodats att yttra sig över rapporten *Översyn av nyutexaminerade sjuksköterskors yrkeskunnande och kompetens i förhållande till hälso- och sjukvårdens behov*.

Socialstyrelsen föreslår att en allmäntjänstgöring (AT) införs för sjuksköterskor och att tjänstgöringen avslutas med ett nationellt kunskapsprov samt att legitimation skall utfärdas efter godkänt prov. Högskoleverket rekommenderar att förslaget avslås av följande skäl:

- Underlaget för förslaget är svagt. Den utredning som förslaget hänvisar till har stora brister men om någon slutsats kan dras är det snarast att sjuksköterskorna får ett gott betyg för sitt yrkeskunnande.
- Att sjuksköterskornas godkända betyg skall överprövas efter det att examen har utfärdats är inte rimligt och ytterst tveksamt ur rättssäkerhetssynpunkt.
- Allmäntjänstgöring för sjuksköterskor skulle skapa en konkurrenssituation om resurserna för handledning.
- Med en modell för allmäntjänstgöring enligt den som gäller för läkare tvingas sjuksköterskor ha en anställning för att få sin legitimation.
- En förlängning av utbildningen i form av sex månaders allmäntjänstgöring följt av ett nationellt kunskapsprov skulle försena sjuksköterskornas inträde på arbetsmarknaden samt medföra avsevärda kostnader för lärosätena, studenterna, landstingen och kommunerna.

Sjuksköterskeutbildningen

Sjuksköterskeutbildningen har under den senaste tioårsperioden genomgått flera förändringar på vägen mot en akademisk yrkesutbildning. Liksom för andra akademiska yrkesutbildningar krävs inte bara en anpassning till dagens verksamhet utan också en beredskap inför framtida förändringar av yrket. Utbildningens syfte är att ge de studerande kunskap, färdighet och förmåga. Kompetens i bredare bemärkelse, ett successivt förvärvande av skicklighet genom att kunskaper och förmåga kombineras med personlig erfarenhet, är något som växer fram under ett yrkesverksamt liv.

Den kliniska praktik som ingår i dagens treåriga sjuksköterskeutbildning har i stort samma omfattning som för tio år sedan då utbildningen var tvåårig. Det finns inga belägg för att den kliniska utbildningen i dag har sämre kvalitet eftersom det inte gjorts och det enligt Högskoleverkets mening heller inte är möjligt att göra någon relevant jämförande studie. En tillbakablick visar för övrigt att den kritik som riktas mot dagens nyutexaminerade sjuksköterskor har hörts under många decennier, oavsett utbildningens utformning.

Sjuksköterskeutbildningen liksom läkarutbildningen är utbildningar där den blivande huvudarbetsgivaren har större inflytande än i andra högskoleutbildningar genom direkt medverkan. Den kliniska utbildningen utvecklas framför allt genom de kliniska kombinationstjänster som högskolor och landsting gemensamt inrättar. Landstingen och kommunerna bär ett stort ansvar för kvaliteten i utbildning och handledning, dvs. att studenterna ges aktuella och adekvata kunskaper och färdigheter.

Socialstyrelsens utredning

I Socialstyrelsens utredning drar man slutsatsen att den nyutexaminerade sjuksköterskan brister i dels manuella färdigheter, dels arbetsledande förmåga. Av de resultat som rapporteras är dock den framträdande bilden att såväl arbetsgivare som arbetsledare i de flesta fall är mycket nöjda med sjuksköterskorna.

Av större intresse är den osäkerhet som en del av de intervjuade nyutexaminerade sjuksköterskorna upplever vad gäller förmågan att leda arbete, undervisa och hjälpa anhöriga. Enligt Högskoleverkets mening är det inte rimligt att en nyutexaminerad sjuksköterska skall vara färdigutbildad på dessa områden. Sådana arbetsuppgifter tar det tid att mogna in i, inte bara för sjuksköterskor.

Utredningen har stora metodologiska brister. Antalet personer som har intervjuats eller på annat sätt deltagit är litet, inte slumpmässigt utvalt och deras utsagor är i många fall andrahandsuppgifter. Studien är inte heller kontrollerad, dvs. ingen jämförelse har gjorts med situationen för andra nyutexaminerade grupper. Högskoleverket anser därför att utredningen inte håller för några långtgående slutsatser.

Högskoleverkets kontroll av sjuksköterskeutbildningen

Socialstyrelsen konstaterar i sina överväganden att myndigheten inte kontrollerar sjuksköterskornas yrkeskunnande. Det är i stället den enskilda högskolan som garanterar yrkeskunnande och kompetens.

Högskolan kan dock inte ge en utbildning som leder till sjuksköterskeexamen utan att förutsättningarna att ge utbildningen först prövats av Högskoleverket. Verket har vid två tillfällen gjort omfattande utvärderingar av alla sjuksköterskeutbildningar och en tredje utvärdering är planerad till år 2006. Till detta kommer Högskoleverket utredning som fastslår att högskolorna uppfyller EU:s direktiv att minst hälften av utbildningen ska vara klinisk.

I såväl prövningar av förutsättningar att ge examen som utvärderingar står kopplingen mellan teoretisk kunskap och klinisk verksamhet i centrum, inte minst genom att företrädare för sjukvården medverkar som sakkunniga. Det är Högskoleverkets erfarenhet att högskolan tar den kliniska utbildningen på största allvar. En stor del av det mest intressanta utvecklingsarbetet rör för övrigt den kliniska utbildningen. Att teori skulle ha ersatt praktik till förfång för arbetsmarknadens behov, som ibland hävdas, saknar stöd i Högskoleverkets erfarenhet.

Socialstyrelsens förslag

Socialstyrelsen föreslår att en allmäntjänstgöring (AT) införs för sjuksköterskor och att allmäntjänstgöringen avslutas med ett nationellt kunskapsprov. Legitimation skall utfärdas först efter godkänt kunskapsprov. Allmäntjänstgöring och kunskapsprov skall dock, enligt förslaget, först utredas i särskild ordning.

Högskoleverket anser att förslaget är illa genomtänkt av flera skäl:

1. Det finns inget stöd för förslaget. Socialstyrelsens egen utredning, *Översyn av nyutexaminerade sjuksköterskors yrkeskunnande och kompetens i förhållande till hälso- och sjukvårdens behov*, är i huvudsak positiv till de nyutexaminerade sjuksköterskornas kunskaper och förmåga. De brister som påtalas handlar till en del om färdigheter som tränas upp. Verksamheten varierar inom och mellan landstingen avseende graden av specialisering och tillgången på teknisk utrustning. Alla nyanställda, oavsett om de är nyutexaminerade eller ej, måste få en inskolning och introduktion på arbetsplatsen under en tidsperiod som är rimlig.
2. Det kan aldrig vara acceptabelt att ett kunskapsprov omfattar moment som en student redan blivit godkänd på inom sin utbildning. Sjuksköterskestudenterna prövas och betygssätts efter varje kurs, såväl teoretisk som praktisk. Resultaten på dessa prov skulle med Socialstyrelsens förslag kunna omintetgöras vid ett enda provtillfälle. Hur skall för övrigt ett, enligt förslaget skriftligt, kunskapsprov se ut för att pröva det som sjuksköterskorna enligt Socialstyrelsen saknar?

3. Det är ett ständigt problem för sjuksköterskeutbildningen att få fram kliniska utbildningsplatser till studenterna, till följd av en kraftig expansion av utbildningen och stora rationaliseringar och omorganisationer inom sjukvården. Hur skall handledarresurserna räcka till om det blir aktuellt att anordna klinisk utbildning under en sex månaders allmäntjänstgöring? Om det finns resurser som kan göras tillgängliga för klinisk utbildning och handledning ska dessa ägnas åt att stärka den kliniska utbildning som ingår i den grundläggande sjuksköterskeutbildningen.

4. I utredningen nämns den allmäntjänstgöring som läkarna går igenom med ett avslutande nationellt prov anordnat av högskolan. Denna tjänstgöring har utsatts för mycket kritik, eftersom landstingen periodvis inte inrättat så kallade AT-tjänster i tillräcklig utsträckning vilket gjort det svårt för nyutexaminerade läkare att fullfölja sin utbildning fram till legitimation.

5. Socialstyrelsen har inte i förslaget uppskattat kostnaderna för en förlängning av utbildningen. Högskoleverket anser att en förlängning av utbildningen skulle medföra avsevärda kostnader för lärosäten, kommuner och landsting. Högskoleverket ser också en stor risk för att studenterna drabbas av kostnader, till exempel i form av lägre lön under allmäntjänstgöringen.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern, i närvaro av kanslichefen Lennart Ståhle och avdelningschefen Håkan Forsberg, efter föredragning av utredare Charlotte Ejsing. I ärendets handläggning har även utredare Aija Sadurskis deltagit.

Sigbrit Franke

Charlotte Ejsing

Kopia för kännedom till Utbildningsdepartementet